

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

7



08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati



7491
ISSN: 2992-8982



Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 406 sahifa, 30-iyul, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'ZR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'ZR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Resp. Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'ZR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'ZR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'ZR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrası professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'ZR Tabiat resurslari vazirligi,
O'ZR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli
qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.



MUNDARIJA

Green Economy Transition Strategy for Uzbekistan	6
Raekwon Chung , Chairman, Supervisory Committee for New Climate Innovation Center at TSUE	
Jahon Savdo Tashkilotiga a'zolikning dolzarb masalalari.....	8
Nodira Shotursunova , Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
"Yashil iqtisodiyot" dan "yashil taraqqiyot" sari.....	12
Shoyqulov Baxtiyor Bakirovich , t.f.n., dotsent	
Tadbirkorlik faoliyatida yuzaga keladigan risklarni sug'urtalashning mohiyati va xususiyatlari.....	16
Egamov Zoxid Baxtiyarovich , bosh mutaxassisi	
Unleashing the Potential of Human Capital for Green Development: Bridging the Gap between Environmental Sustainability and Skill Development	26
Muratova Muzayana , Teacher	
Анализ состояния применения механизма инновационного управления инфраструктурами нефтегазовых предприятиях в условиях глобальной потепление земли.....	34
Кучаров Абдор Сабижанович , профессор; Динара Нурмамад кизи Ишманова , доцент; Тю Константин Геннадьевич , соискатель	
Enhancing Methodology for Developing Professional and Communicative Skills of Future Economists in the Context of Teaching English and Green Economy	39
Nargiza Samandarova Muxammadovna , Teacher	
The Role of Higher Education in Shaping a Sustainable Green Economy.....	47
Ikromov Sayidolim , Teacher	
O'zbekistonda yashil turizmni rivojlantirish istiqbollari.....	54
Rasulova Nigora Yusupovna , kafedra assistenti	
Qishloq hududlarini rivojlantirishda agroturizmning ahamiyati	58
Jontemirova Iroda Ikrom qizi , talaba	
Iqtisodiy rivojlanish yo'lida "Yashil iqtisodiyot" ning o'rni.....	61
Hamroyeva Sevinchbonu Hamroyevna , talaba	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyot va yashil byudjetlashtirish tizimiga o'tishning ahamiyati.....	64
Raxmanov M. A. , tayanch doktorant	
Sustainable Globalization: Nurturing a Green Economy in Higher Education	68
Tukhtaeva Shakhnoza , Teacher	
Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishni investitsiyalar yordamida oshirish xususiyatlari.....	75
Bauyetdinov Majit Janizagovich , kafedra dotsenti; Djumaniyazov Ubbiniyaz Ismayl uli , tayanch doktoranti	
Qishloq xo'jaligi nisbiy samaradorligini baholash	79
Berkinov Bozorboy , iqtisodiyot fanlari doktori, professor; Qulmatova Sayyora Safarovna , PhD; Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchisi	
O'zbekiston Respublikasidagi yirik tijorat banklari kreditlash amaliyotining ekonometrik tahlil va natijalari	86
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda eksportni kreditlash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari.....	97
G'aniyev Shaxriddin Abduvoxidovich , i. f. d., professor; Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich , i. f. d. (PhD)	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	102
Raxmanov Mexridin Sindarovich , kafedra dotsent v. b.	
Banklarda moliyaviy resurslarni boshqarishning ayrim rivojlangan mamlakatlar tajribasi.....	106
Ortiqov Uyg'un Davlatovich , kafedra dotsenti, i.f.n.	
Зарубежный опыт в области цифровизации цепочки поставок продуктов питания	115
Марданова Барно Асатуллоевна , докторант	
Environmental culture and building the ecosystem performance: An empirical analysis from Uzbekistan.....	119
Aziz Zikriyoev , PhD	
Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini oshirishda innovatsiya va raqamlashtirish bo'yicha xorij tajribasi.....	129
Kambarova Sh. M. i.f.b.f.d. PhD	
Xalqaro dividend siyosati tajribalarida "S&P 500 dividend aristocrats" amaliyoti va uni milliy fond bozorida qo'llash imkoniyatlari.....	134
Sherkuziyeva Nasiba Abrorovna , dotsent	
Yirik sanoat korxonalarida innovatsion menejmentni joriy etish asosida mehnat samaradorligini oshirish yo'llari.....	139
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich , i. f. b. f. d. (PhD), dotsent; Saotaliyeva Nozima Isomiddinovna , talaba	

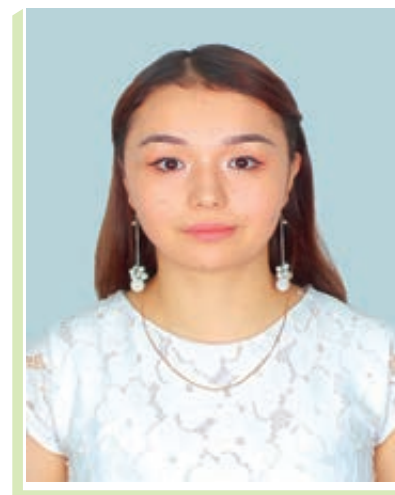


Byudjetdan tashqari mablag'lari samaradorligini oshirishda davlat xaridlarining roli	147
Norov Akbar Ruzimamatovich	
O'zbekistonda sanoat kooperatsiyasi asosida tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish jarayonlari tahlili	151
Egamberiyev Shuxrat Satimbayevich, i.f.f.d. (PhD)	
Aholining tadbirkorlik faolligini oshirishda oilaviy tadbirkorlikning roli	158
Xudayarova Maftuna Shavkatovna, tayanch doktorant	
Elektron tijoratni samarali tashkil etishda raqamli platformalarning yaratilish texnologiyasi	164
Karimova Shirin Zoxid qizi, tayanch doktorant	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirish mexanizmini takomillashtirish orqali aholi bandligini ta'minlash	168
Shakirova Nigora Axralovna, kafedra dotsenti v.b.	
Agglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanini harakatlantiruvchi omili sifatida	172
Raximbayev Akmal Azatboyevich, mustaqil tadqiqotchi	
Overview of Environmental Management in Uzbekistan: A Comparative Analysis of Protected Areas and Waste Management.....	177
Mamadjonova Sarvinoz Sharifjonovna, PhD	
Obligatsiyalar bozorining paydo bo'lishi va uning iqtisodiyotga kapital jalb qilishdagi ahamiyati	182
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li, tayanch doktorant	
Iqtisodiy subyektlarga soliq yukini hisoblashning ahamiyati va zarurati.....	186
Abduturovov Jasurbek Nozimjonovich, mustaqil izlanuvchi	
Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	195
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
Yangi O'zbekiston taraqqiyotida sug'urta munosabatlarini amalga oshirishning ahamiyati va zarurligi.....	199
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi, tayanch doktorant	
Assotsiativ qoidalar va bozor savatlarining tahlili	205
Sh. B. Rajabov; Sadinov Aziz Ziyadullayevich, 3 st year doctoral student	
Mamlakatda davlat soliq xizmati organlari soliq ma'muriyatchiligi faoliyati tahlili.....	210
Tashmuxeimedova Yayra, tadqiqotchi	
Exploring the Integration of Management and Marketing Strategies in Higher Education Institutions: Addressing Crucial Gaps for Enhanced Organizational Performance	213
Rakhimova Gulnoza, Teacher	
Особенности научной биографии художника Урала Тансыкбаева (на материале эпистолярного наследия).....	218
Искендир Аккуралай Абдиуалиевна, докторант	
Raqamli iqtisodiyot: milliy iqtisodiyot drayveri	222
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, kafedra dotsenti; Berdiyeva Janonaxon Jahongir qizi	
Роль цифровизации туристической отрасли в повышении её экспортного потенциала страны	228
Суюнова Фотима Баходир кизи, базовый докторант	
Таргетирование инфляции в Узбекистане: предпосылки применения и первые итоги	233
Рашидов Рахимжон Искандарович, в.и.о доцента; Якубова Шамшинур Шухратовна, к.э.н., доцент, докторант (DSc)	
O'zbekistonda tadbirkorlik faoliyati va uning barqarorligini ta'minlashda sug'urtaning o'rni	240
Nomozova Qumri Isoyevna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini takomillashtirishning xorijiy davlatlar tajribalari.....	248
Nazarov Qilich Xolmuradovich, kafedra assistenti	
Bank moliyaviy xavfsizligini ta'minlashda huquqiy mexanizmlarning o'rni	255
Akbarov Behzodhon Ulug'bek o'g'li, mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklarida muammoli aktivlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	262
Do'sanov Doniyor, magistr	
Tijorat banklarida raqamli texnologiyalarni joriy qilish xususidagi ilmiy-nazariy qarashlar	269
N. N. Ro'ziyev	
Exploring the Potential of Islamic Finance in Uzbekistan.....	277
Sattorova Nasiba G'anijon qizi, Teacher	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari faoliyatini tartibga solish tizimining zamonaviy holati.....	284
Murodova Dilnoza Choriyevna, PhD	
Kredit mexanizmini metodologik asoslarini takomillashtirish	288
Gadoyev So'hrob Jumakulovich, mustaqil tadqiqotchi	



Korxonalarda raqamli marketing vositalaridan foydalanish xususiyatlari.....	295
M. A. Saparova, talaba	
Приоритетные направления модернизации системы подготовки туристских кадров.....	299
Очилова Хилола Фармоновна, к.э.н., доцент	
Improving the use of competitive strategies in the management of sewing and knitting enterprises during green development	304
Vafoyeva Dilafruz, Teacher	
O'zbekistonda savdo xizmatlari sohasining rivojlanish tendensiyasi va istiqbollari	311
Xojiyev Elshod Yoqub o'g'li, katta o'qituvchisi, PhD	
O'zbekiston Respublikasida aholini ijtimoiy himoya qilishning zamonaviy statistik usullaridagi tahlili	316
Kutbitdinova Muhayyoxon Inoyatovna, tayanch doktorant	
O'zbekiston to'qimachilik sanoatida CRM strategiyalaridan foydalanish yo'llari	323
Xalilova Nafisa Komilovna, magistrant	
Ko'zi o'z shaxslarni ish bilan ta'minlashni qonunchilik vositasida tartibga solishdagi xorijiy tajriba	327
Usmonov Ziyodulla Ulmas o'g'li, tayanch doktorant	
Оптимизации операционной стратегии и повышение экономического потенциала хлопково-текстильных кластеров	334
Джурбаев Отабек Джурбаевич, доцент кафедры	
Необходимость управления активами и пассивами современными банками Узбекистана.....	341
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Transport logistika xizmatini eksportni takomillashtirishga ta'siri	349
Jumabayeve Akmolesheraliyevich, magistrant	
Цифровая валюта: возможные последствия вывода из обращения наличных денег	354
Бахромов Мирзаахмат Рустам угли, студент; Абдиқаримова Динара Рустамхановна, научный руководитель, д. э. н. (DSc)	
Systematic mapping study of higher education in green development context.....	361
Asqarova Feruza Abdullaevna, Senior Teacher	
O'zbekistonda rekreatsiya turizmini rivojlantirish imkoniyatlari	368
Vayskulov Ramazon Alisher o'g'li, kafedra o'qituvchisi; Shaymanova Nigora Yusupovna, tayanch doktoranti	
Особенности подготовки юных футболистов на этапах начальной подготовки, спортивно – оздоровительном и групп начальной специализации.....	373
Д. К. Исмаилов, кандидат педагогических наук, доцент	
Optimizing Financial Resources Management in Treasury Systems for Sustainable Green Development.....	377
Shodmonkulova Shahlo, PhD student	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional asoslarini takomillashtirishning xorij davlatlar tajribasi	384
Mamatov Sardor Axmatjonovich, mustaqil tadqiqotchi	
Bank tizimida resurs bazasini mustahkamlash yo'llari.....	390
Voxidov Oybek Rozikovich, mustaqil tadqiqotchisi	
Integrating Career-Oriented Communication Competences in English Language Teaching for Future Specialists in Higher Education Institutions: A Catalyst for Green Economy	398
Rajapov Sulaymon Nuraddin Ugli, Teacher	
Tijorat banklari faoliyatida raqamli texnologiyalaridan foydalanish samaradorligini baholash istiqbollari	406
Fayziyeva Muyassarzoda Xancharovna, mustaqil izlanuvchi (PhD)	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning likvidiligini ta'minlash yo'llari.....	411
Bauyetdinov Majit Janizaqovich	
Addressing the Training Needs of Tourism Staff for Sustainable Practices in the Green Economy Era.....	415
Dadamuxamedova Mushtariy	
Стратегия сокращения бедности и повышения благосостояния населения.....	422
Хайитов Шербек Наимович, Кандидат экономических наук, доцент	
Inson kapitaliga investitsiya kiritishning ilg'or xorij tajribalari va ularni O'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari.....	430
Axmadaliev Niholaxon, Toshkent moliya instituti o'qituvchisi	

INSON KAPITALIGA INVESTITSIYA KIRITISHNING ILG'OR XORIJ TAJRIBALARI VA ULARNI O'ZBEKISTONDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI



Axmadaliev Niholaxon,
Toshkent moliya instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada rivojlangan mamlakatlarning ta'lim hamda sog'liqni saqlash sohasiga sarflagan budjet mablag'lari miqdori, har bir shaxsning inson kapitalini rivojlantirishdagi markaziy investitsion mablag'lar miqdori hamda inson kapitaliga investitsiya kiritishning ilg'or xorij tajribalari va ularni O'zbekistonga foydalanish imkoniyatlari hamida so'z boradi.

Kalit so'zlar: inson kapitali, inson kapitali omillari, inson kapitali indeksi, iqtisodiy o'sish, ta'lim, salomatlik.

Аннотация: В статье рассказывается о сумме бюджетных средств, потраченных развитыми странами на образование и здравоохранение, объеме центральных инвестиций в развитие человеческого капитала каждого человека, а также о передовом зарубежном опыте инвестирования в человеческий капитал и возможностях их использования в Узбекистане.

Ключевые слова: человеческий капитал, факторы человеческого капитала, индекс человеческого капитала, экономический рост, образование, здоровье.

Abstract: The article also talks about the amount of budget funds spent by developed countries in the field of education and health, the amount of Central investment funds in the development of human capital of each individual, as well as the advanced foreign experience of investing in human capital and the possibility of their use in Uzbekistan.

Key words: human capital, human capital factors, Human Capital Index, economic growth, education, health.

KIRISH

Inson kapitali zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning asosiy dominanti sifatida dunyoning rivojlangan mamlakatlari milliy boyligida yetakchi o'rinni egallaydi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, butun dunyoning milliy inson kapitali barcha mamlakatlar milliy boyligining 66 foizini tashkil etadi, AQSh va Xitoyning inson kapitali milliy kapitalning 77 foizini tashkil qiladi, Braziliya – 74 foizini, Rossiyada esa, bu ko'rsatkich qariyb 50 foizga teng. Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida, shuningdek AQSh, Kanada va Yaponiya dunyo aholisining bor yo'g'i 15 foizni tashkil qilsada, jami 59 foiz inson kapitaliga ega mamlakatlar hisoblanadi [1].

Inson kapitali barcha faoliyat turlarida mehnat unumdorligi va sifatini oshirishga yordam beradi. Bilimli va tajribali mutaxassislar mehnat unumdorligini va samadorligini belgilaydi. Mehnat unumdorligida esa, bilim, si-fatli mehnat, mutaxassislarning malakasi, tajribasi hal qiluvchi o'rin tutadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

G.Bekker, P.Drukker, A. Dobrnin, S. Dyatlov va boshqalar o'z nazariyalarida inson kapitalining asosiy ko'rsatkichi sifatida insonning bilim va intellektini ko'rsatishadi. Xususan, G. Bekker inson kapitali nazariyasini investitsiyalar nuqtai nazaridan rivojlantirdi. Uning nazariyasiga ko'ra, inson kapitali – bu "har bir kishining bilim, ko'nikma va motivatsiyasi zahirasidir. Ta'lim, kasbiy tajriba to'plash, sog'liqni saqlash, geografik harakatchanlik, daromad va narxlar to'g'risida ma'lumot izlash esa unga qilingan investitsiyalar bo'lishi mumkin" [2].

P. Druker esa shunday yozadi: "Rivojlangan mamlakatlarning raqobatdagi birdan-bir ustunligi malakali



ishchi kuchi resurslari bo'lib qolmoqda. Ishlab chiqarishda band bo'lgan malakasiz ishchilardan malakali ishchilarning farqi shundaki, ular ishlab chiqarish vositalariga egalik qiladilar: ular bilimlarni o'zlari bilan olib yuruvchilar hisoblanadilar" [3].

Inson kapitali nazariyasi rus olimlari A. Dobrnin, S. Dyatlov asarlarida ham o'z aksini topgan. Ular inson kapitalini "ijtimoiy takror ishlab chiqarishning u yoki bu sohasida maqsadli foydalaniladigan, ishlab chiqarish samaradorligi va mehnat unumdorligining o'sishiga ko'maklashadigan, shuningdek insonning ish haqi (daromadi) o'sishiga ta'sir ko'rsatadigan investitsiyalar va inson tomonidan jamg'arilgan sog'liq, bilim, ko'nikma, qobiliyatlar, motivatsiyalarning muayyan zaxirasi natijasida shakllangan kapital"[4] sifatida ko'rib chiqishgan.

XX asr oxiri va XXI asr boshlariga kelib inson kapitali nazariyasi bo'yicha bir qator ilmiy ishlar amalga oshirildi. Shuningdek, mamlakatimizda ham bir qator olimlar tomonidan inson kapitali va uning omillari borasida ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Q.X.Abdurahmonovning fikriga ko'ra, "inson kapitali iqtisodiy o'sishning omili bo'lib, respublikada inson taraqqiyoti yutuqlariga erishish inson kapitaliga investitsiyalarni kupaytirishni nazarda tutadi" [5]. "Inson kapitali tor ma'noda – insonning intellekti, sog'lig'i, bilimi, sifatli va unumli mehnati hamda uning turmush sifatini ifodalasa, keng ma'noda inson kapitali – bu iqtisodiy rivojlanishning intensive ishlab chiqarish omil, jamiyat va oilani rivojlantirish, mehnat resurslarining bilimli qismi, intellektual va boshqaruv mehnati, yashash va ish joyi muhitidir"[6].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada inson kapitalining xorij tajribasi, rivojlangan mamlakatlarda ta'lim hamda sog'liqni saqlash sohasiga kiritilgan markaziy investitsiya mablag'lari miqdori o'rganildi. Shuningdek, mavzu doirasida qiyosiy va statistik tahlil usullaridan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar

Inson salohiyatining oshishi aholi sifati va saviyasining ortib borishi bilan belgilanadi. Inson kapitali aholi sifatini oshirishga, intellektual faoliyatga, jumladan, tarbiya, ta'lim, sog'likni saqlash, bilim (fan), shuningdek madaniyat, san'at va boshqa komponentlarga tadbirkorlik qobiliyati va ishbilarmonlik muhitini kengaytirishga, mehnatni axborot bilan ta'minlashga, iqtisodiy erkinlikni kengaytirishga investitsiyalar jalb etish orqali ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, inson kapitaliga investitsiyalarning asosiy ulushi davlat tomonidan amalga oshiriladi. Bu esa iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish nuqtai nazaridan uning eng muhim vazifalaridan biridir.

Ko'pgina mamlakatlar (rivojlanayotgan va ayniqsa, kambag'allik indeksi yuqori bo'lgan mamlakatlar) ta'lim sohasida inqirozni boshdan kechirmoqda, bu esa ularning iqtisodiy rivojlanishini sekinlashtiradi. Mavjud ma'lumotlarga ko'ra, bir xil yoshdagi maktab o'quvchilari ba'zi mamlakatlarda ta'lim olishi va fanlarni o'zlashtirishi boshqa mamlakatlardagi tengdoshlaridan bir necha yil orqada qolmoqda. Pandemiya bu vaziyatni yanada kuchayishga olib keldi.

Rivojlanayotgan mamlakatlar aholisi har yili tibbiy yordamga (sog'likni saqlashga) o'z mablag'laridan 500 milliard AQSh dollari, ya'ni, bir kishi uchun 80 dollardan ko'proq miqdordagi mablag'ni sarflaydi va bu xarajatlarning eng og'ir yuki aholining eng qashshoq qatlamlari zimmasiga tushadi. Bo'lib o'tgan pandemiya zarur tibbiy xizmatlar, jumladan, bolalarni muntazam emlash va tibbiy yordam ko'rsatishda jiddiy uzilishlarni keltirib chiqardi [7].

Avval ta'kidlab o'tilganidek, inson kapitali indeksini oshirish hamda mavjud muammolarni bartaraf etish uchun avvalbor rivojlangan mamlakatlarning tajribalaridan qo'llash muhimdir. Inson kapitali indeksida eng yuqorida turuvchi mamlakatlar qatorida Singapur davlatini misol keltirishimiz mumkin. Shuningdek, Yaponiya, Xitoy hamda Janubiy Koreya kabi davlatlarning inson kapitaliga investitsiya siyosatini tahlil qilish, mamlakatimizdagi mavjud muammolarni aniqlashga yordam beradi (1-jadval).

1-jadval

Ko'rsatkichlar (AQSH dollar)	Singapur (2021)	AQSH (2022)	Koreya (2021)	Yaponiya (2021)	O'zbekiston (2021)	Xitoy (2022)
Ta'lim	17.5mlrd	mlrd 722.6	mlrd 61.1	mlrd 290	mlrd 1.5	mlrd 15.1
Sog'liqni saqlash	mlrd 8.4	mlrd 663.9	mlrd 20.8	mlrd 300	mln 800	mlrd 9.2
Bitta bolaga sarflangan ta'lim xarajati	9.700 (2021)	13.187 (2021)	9.055 (2021)	10.200 (2021)	650 (2021)	10.400 (2021)

Singapur o'zining kuchli ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlari bilan mashhur bo'lib, ular dunyodagi eng yaxshi ishlab chiqilgan tizimlardan hisoblanadi. Singapur hukumati ushbu sohalarga katta miqdorda sarmoya kiritadi va doimiy ravishda o'z byudjetining muhim qismini ta'lim va sog'liqni saqlashga ajratadi. Singapurning



2021-yilgi eng so'nggi byudjetida hukumat jami xarajatlarning taxminan 23 foizini ta'limga va 12 foizini sog'liqni saqlashga ajratdi. Xususan, hukumat ta'limga 17,5 milliard AQSh dollari va sog'liqni saqlashga taxminan 8,4 milliard AQSh dollari ajratdi.

Ta'limga investitsiyalar boshlang'ich, o'rta va oliy ta'limni, shuningdek, kasbiy va malaka oshirish dasturlarini moliyalashtirishni o'z ichiga oladi. Hukumat, shuningdek, umrbod ta'lim va malaka oshirishni qo'llab-quvvatlash bo'yicha turli tashabbuslarni ilgari surdi, masalan, SkillsFuture dasturi, odamlarning yangi ko'nikma va bilimlarga ega bo'lishi uchun moliyalashtirish va qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi.

Singapur har bir bolaga sarflaydigan pul miqdori bolaning yoshiga, ular olayotgan ta'lim turiga va boshqa omillarga qarab farq qilishi mumkin. Singapurda boshlang'ich va o'rta ta'lim davlat tomonidan moliyalashtiriladi va ta'lim 6 yoshdan 15 yoshgacha bo'lgan barcha bolalar uchun majburiydir. Ta'lim vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, hukumat har bir talaba uchun yiliga o'rta 9 700 AQSh dollar sarflaydi.

Oliy ta'lim uchun hukumat talabalarga o'qish to'lovlari va yashash xarajatlari to'lashda yordam berish uchun katta miqdorda subsidiyalar ajratadi. Subsidiyaning aniq miqdori talabaning uy xo'jaligi daromadiga va boshqa omillarga bog'liq bo'lishi mumkin. Misol uchun, Singapurdagi davlat tomonidan moliyalashtiriladigan universitetlarning kunduzgi bakalavriat talabalari yiliga bir necha ming dollarni tashkil etishi mumkin bo'lgan 75% gacha o'quv to'lovi subsidiyalarini olishlari mumkin.

Ta'kidlash joizki, davlat ta'limga katta miqdorda mablag' ajratsa-da, oilalar o'z zimmlariga olishlari kerak bo'lgan qo'shimcha xarajatlarni, masalan, maktab formasi, transport va maktabdan tashqari mashg'ulotlarga to'g'ri keladi. Umuman olganda, Singapur hukumati ta'limga katta e'tibor beradi va barcha bolalar sifatli ta'lim olishlarini ta'minlash uchun unga katta mablag' sarflaydi.

Sog'liqni saqlashga investitsiyalar davlat shifoxonalarini, sog'liqni saqlash xizmatlari va tibbiy tadqiqotlarni moliyalashtirishni o'z ichiga oladi. Hukumat, shuningdek, sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanishni yaxshilash va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish bo'yicha turli tashabbuslarni ilgari surdi, masalan, kam ta'minlangan shaxslar va oilalarga subsidiyalangan tibbiy xizmatlarni taqdim etuvchi Jamiyat salomatligini qo'llab-quvvatlash sxemasi taqdimoti.

Umuman olganda, Singapur hukumati ta'lim va sog'liqni saqlash sohasiga katta e'tibor beradi va fuqarolarning sifatli ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanishini ta'minlash uchun ushbu sohalarga katta miqdorda sarmoya kiritadi.

Qo'shma Shtatlarda ta'lim va sog'liqni saqlash birinchi navbatda shtat va mahalliy hukumatlarning mas'uliyati bo'lib, ba'zi federallarning moliyalashtirish va qo'llab-quvvatlashlarini ham o'z ichiga oladi. Shunday qilib, har bir shtat ta'lim va sog'liqni saqlashga sarflaydigan pul miqdori mahalliy ustuvorliklarga, iqtisodiy sharoitlarga va boshqa omillarga qarab katta farq qilishi mumkin.

AQShda ta'lim tizimi uchun davlat xarajatlari 2022-moliya yilida jami 722.6 milliard dollar sarfladi. Bu umumiy davlat xarajatlarning qariyb 35 foizini tashkil qiladi [8].

Sog'liqni saqlash xarajatlari kelsak, 2022-moliya yilida shtatlar sog'liqni saqlash dasturlari va xodimlarning sog'lig'ini saqlash bo'yicha imtiyozlarni o'z ichiga olgan sog'liqni saqlashga jami 663.9 milliard dollar sarflashdi. Bu umumiy davlat xarajatlarning qariyb 32 foizini tashkil qiladi [9].

Shuni ta'kidlash kerakki, bu ko'rsatkichlar shtatlarga qarab juda katta farq qilishi mumkin, ba'zi shtatlar mahalliy ehtiyojlar va ustuvorliklarga qarab ta'lim va sog'liqni saqlashga ko'proq yoki kamroq mablag' sarflaydi. Bundan tashqari, federal moliyalashtirish va qo'llab-quvvatlash Qo'shma Shtatlardagi ta'lim va sog'liqni saqlash xarajatlari ham muhim rol o'ynashi mumkin.

Qo'shma Shtatlarda bir talabaga to'g'ri keladigan ta'lim xarajatlari boshlang'ich va o'rta ta'lim maktablari uchun, 2020-2021 o'quv yilida Qo'shma Shtatlardagi davlat boshlang'ich va o'rta maktablar uchun o'quvchiga to'g'ri keladigan o'rta xarajatlarni 13.187 dollarni tashkil etdi. Biroq, bu ko'rsatkich shtatga qarab juda katta farq qilishi mumkin, ba'zi shtatlar mahalliy ehtiyojlar va ustuvorliklarga qarab har bir talaba uchun ko'proq yoki kamroq mablag' sarflaydi [10].

Oliy o'quv yurtlarida har bir talaba uchun sarflanadigan mablag'lar miqdori, shuningdek, o'quv yurti turiga va talabaning moliyaviy ehtiyojiga qarab juda katta farq qilishi mumkin. Kollej kengashi ma'lumotlariga ko'ra, davlat to'rt yillik o'quv yurtlarida shtat talabalari uchun o'rta o'qish va to'lovlar 2020-2021 o'quv yilida 10.560 dollarni tashkil etdi [11].

Shuni ta'kidlash kerakki, bu ko'rsatkichlar umumiy o'rta ko'rsatkichlar bo'lib, mahalliy sharoit va siyosatga qarab katta farq qilishi mumkin. Bundan tashqari, o'qituvchilarning ish haqi, maktab binolari va maktabdan tashqari dasturlar kabi boshqa omillar ham o'quvchilarga beriladigan ta'lim sifatiga ta'sir qilishi mumkin.

Janubiy Koreyada ham sog'liqni saqlash, ham ta'lim muhim ustuvor yo'nalishlar sanaladi va hukumat o'tgan yillar davomida bu sohalarga katta sarmoya kiritdi. 2021-yilda Janubiy Koreya hukumati sog'liqni saqlash sohasiga jami 20.8 milliard AQSh dollari mablag' ajratdi, bu o'tgan yilga nisbatan 5,8 foizga ko'pdir [12]. Bu milliy tibbiy sug'urta, tibbiy tadqiqotlar va ishlanmalar, kasalliklarning oldini olish va nazorat qilish va boshqa sog'liqni saqlash xizmatlariga xarajatlarni o'z ichiga oladi.



2021-yilda Janubiy Koreya hukumati ta'lim sohasi uchun jami 61.1 milliard AQSh dollari byudjetdan ajratdi, bu o'tgan yilga nisbatan 1.5 foizga ko'pdir [13]. Bunga boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim, shuningdek, kasbiy tayyorgarlik va boshqa ta'lim dasturlari uchun xarajatlar kiradi.

Ta'kidlash joizki, bu ko'rsatkichlar yildan-yilga o'zgarib turishi mumkin va ularga iqtisodiy sharoitlar va hukumat ustuvorliklari kabi turli omillar ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bundan tashqari, Janubiy Koreyada mahalliy hukumatlar sog'liqni saqlash va ta'lim xizmatlarini moliyalashtirish va taqdim etishda ham muhim rol o'ynaydi.

Koreyada har bir bolaga davlat byudjeti tomonidan sarflanadigan pul miqdori ta'lim darajasi va boshqa omillarga qarab farq qilishi mumkin. Koreyada har bir talaba boshlang'ich va o'rta ta'lim xarajatlariga kelsak, ta'lim vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2021-yilda Koreyada davlat boshlang'ich va o'rta maktablari uchun o'rtacha bir o'quvchiga to'g'ri keladigan xarajatlar 9055 AQSh dollarini tashkil etdi [14]. Bu raqam xodimlar, jihozlar va materiallarga sarflangan xarajatlarni o'z ichiga oladi.

Oliy o'quv yurtlarida har bir talaba uchun sarflanadigan mablag'lar ta'lim muassasasining turiga va talabning moliyaviy ehtiyojiga qarab o'zgarishi mumkin. Koreya ta'limni rivojlantirish instituti ma'lumotlariga ko'ra taxminan 4200 AQSh dollarini tashkil qilgan [15].

Ta'kidlash joizki, bu ko'rsatkichlar umumiy o'rtacha ko'rsatkich bo'lib, mahalliy sharoit va siyosatga qarab farq qilishi mumkin. Bundan tashqari, o'qituvchilarning ish haqi, maktab binolari va maktabdan tashqari dasturlar kabi boshqa omillar ham o'quvchilarga beriladigan ta'lim sifatiga ta'sir qilishi mumkin.

Yaponiyada sog'liqni saqlash va ta'lim muhim ustuvor yo'nalishlar hisoblanadi va hukumat yillar davomida ushbu sohalarga katta sarmoya kiritdi. 2021-moliya yilida Yaponiya hukumati sog'liqni saqlash sohasi uchun jami 300 milliard AQSH dollari ajratdi. Bu milliy tibbiy sug'urta, tibbiy tadqiqotlar va ishlanmalar, kasalliklarning oldini olish va nazorat qilish va boshqa sog'liqni saqlash xizmatlariga xarajatlarni o'z ichiga oladi [16].

2021-moliya yilida Yaponiya hukumati ta'lim sohasi uchun taxminan 290 milliard dollar mablag' ajratdi [17]. Bunga boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim, shuningdek, kasbiy tayyorgarlik va boshqa ta'lim dasturlari uchun xarajatlar kiradi.

Ta'kidlash joizki, bu ko'rsatkichlar yildan-yilga o'zgarib turishi mumkin va ularga iqtisodiy sharoitlar va hukumat ustuvorliklari kabi turli omillar ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bundan tashqari, Yaponiyada mahalliy hukumatlar sog'liqni saqlash va ta'lim xizmatlarini moliyalashtirish va ko'rsatishda muhim rol o'ynaydi.

Yaponiyada davlat byudjeti tomonidan har bir bolaga sarflanadigan pul miqdori ta'lim darajasi va boshqa omillarga qarab farq qilishi mumkin. Ta'lim, Madaniyat, Sport, Fan va Texnologiya Vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2021-moliya yilida Yaponiyadagi davlat boshlang'ich va o'rta maktablari uchun har bir o'quvchiga to'g'ri keladigan o'rtacha xarajat taxminan 10200 AQSh dollarini tashkil etdi [18]. Bu raqam xodimlar, jihozlar, materiallar va boshqa ta'lim dasturlariga sarflangan xarajatlarni o'z ichiga oladi.

Oliy o'quv yurtlarida har bir talaba uchun sarflanadigan mablag'lar ta'lim muassasasining turiga va talabning moliyaviy ehtiyojiga qarab o'zgarishi mumkin. Yaponiya talabalar xizmatlari tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, 2021 o'quv yilida Yaponiyadagi davlat universitetlari uchun o'rtacha o'qish va to'lovlar 4,900 AQSH dollarni tashkil qilgan [19]. Bu ko'rsatkichlar umumiy o'rtacha ko'rsatkich bo'lib, mahalliy sharoit va siyosatga qarab farq qilishi mumkin. Bundan tashqari, o'qituvchilarning ish haqi, maktab binolari va maktabdan tashqari dasturlar kabi boshqa omillar ham o'quvchilarga beriladigan ta'lim sifatiga ta'sir qilishi mumkin.

O'zbekistonda hukumat so'nggi yillarda fuqarolarning hayot sifatini yaxshilash va iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlash maqsadida sog'liqni saqlash va ta'lim sohalariga katta sarmoya kiritmoqda. 2021-yilda O'zbekiston hukumati sog'liqni saqlash sohasiga 800 million AQSh dollar ajratdi, bu o'tgan yillarga nisbatan sezilarli o'sishni ko'rsatadi [20]. Bu tibbiy tadqiqotlar va ishlanmalar, kasalliklarning oldini olish va nazorat qilish va boshqa sog'liqni saqlash xizmatlariga xarajatlarni o'z ichiga oladi.

2021-yilda O'zbekiston hukumati ta'lim sohasiga 1.5 milliard AQSh dollar ajratdi, bu o'tgan yillarga nisbatan sezilarli o'sishni ko'rsatadi [21]. Bunga boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim, shuningdek, kasbiy tayyorgarlik va boshqa ta'lim dasturlari uchun xarajatlar kiradi.

Ko'rsatkichlar yildan-yilga o'zgarib turishi mumkin va ularga iqtisodiy sharoitlar va hukumat ustuvorliklari kabi turli omillar ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'zbekiston hukumati so'nggi yillarda sog'liqni saqlash va ta'lim xizmatlarining sifati va qulayligini oshirish bo'yicha katta sa'y-harakatlarni amalga oshirdi va bu sarmoyalar kelajakda ham davom etishi mumkin.

O'zbekistonda davlat byudjetidan har bir bolaga sarflanadigan mablag' ta'lim darajasi va boshqa omillarga qarab o'zgarishi mumkin. O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2021 yilda O'zbekistonda davlat maktablari uchun o'rtacha bir o'quvchiga to'g'ri keladigan xarajatlar 650 AQSh dollarni tashkil etdi [22].

Oliy o'quv yurtlarida har bir talaba uchun sarflanadigan mablag'lar ta'lim muassasasining turiga va talabning moliyaviy ehtiyojiga qarab o'zgarishi mumkin. O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2020-2021 o'quv yilida O'zbekistonda davlat oliy o'quv yurtlarida o'rtacha o'qish va to'lovlar 530 AQSh dollarni tashkil etgan [23].



Gonkong o'z byudjeti va moliyaviy tizimiga ega va hukumat byudjetining muhim qismini sog'liqni saqlash va ta'limga xarajatlariga ajratadi. 2021-2022 moliya yilida Gonkong hukumati sog'liqni saqlash sohasi uchun 9.2 milliard AQSh dollari ajratdi, bu o'tgan yillarga nisbatan sezilarli o'sishni anglatadi [24]. Bunga shifoxona xizmatlari, birlamchi tibbiy yordam, sog'liqni saqlash dasturlari va boshqa sog'liqni saqlash xizmatlariga xarajalar kiradi.

2021-2022 moliya yilida Gonkong hukumati ta'lim sohasi uchun 15.1 milliard AQSh dollari ajratdi [25]. Bunga boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim, shuningdek, kasbiy tayyorgarlik va boshqa ta'lim dasturlari uchun xarajalar kiradi. Gonkong hukumati so'nggi yillarda sog'liqni saqlash va ta'lim xizmatlarining sifati va qulayligini oshirish uchun katta sa'y-harakatlarni amalga oshirdi va bu investitsiyalar kelajakda ham davom etishi mumkin. Gonkong Xitoyning maxsus ma'muriy hududi sifatida o'z byudjeti va moliyaviy tizimiga ega. Biroq, Gonkongdagi ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlari asosan markazlashtirilmagan, moliyalashtirish ham hukumat, ham xususiy manbalardan keladi. Shu sababli, Gonkongdagi har bir bolaga davlat byudjeti tomonidan qancha pul sarflanishi haqida aniq ma'lumot berish qiyin bo'lishi mumkin.

Gonkongda har bir talaba uchun ta'lim xarajatlari 2020-2021 o'quv yilida Gonkongdagi davlat maktablari uchun har bir o'quvchiga o'rtacha xarajalar 10 400 AQSH dollarini tashkil qilgan [26]. Bu raqam xodimlar, jihozlar, materiallar va boshqa ta'lim dasturlariga sarflangan xarajatlarni o'z ichiga oladi.

Oliy o'quv yurtlarida har bir talaba uchun sarflanadigan mablag'lar ta'lim muassasasining turiga va talabaning moliyaviy ehtiyojiga qarab o'zgarishi mumkin. Universitet Grantlar Qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2020-2021 o'quv yilida Gonkongdagi davlat tomonidan moliyalashtiriladigan universitetlarda har bir talaba uchun o'rtacha davlat subsidiyasi 9 700 AQSH dollarini tashkil qilgan [27].

Rivojlangan mamlakatlarning amaliyoti mamlakatdagi investitsion jozibadorlikni oshirishga hamda markazlashgan budjet mablag'larini xususiy investitsiyasiga yo'nalishtirishda muhim dasturi amal bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Inson kapitali indeksi (IKI) mamlakatning inson kapitali rivojlanishining muhim ko'rsatkichi bo'lib, u iqtisodiy o'sish va rivojlanishga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'zbekiston, boshqa ko'plab davlatlar singari, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalariga sarmoya kiritish, teng imkoniyatlarni ilgari surish, boshqaruvni kuchaytirish va ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlarini yaxshilash orqali IKI reytingini oshirish choralarini ko'rish mumkin.

IKI reytingini yaxshilash uchun O'zbekiston quyidagi takliflarni ko'rib chiqishi mumkin:

1. Ta'limga sarmoya kiritish: Sifatli ta'lim olish imkoniyatini yaxshilash uchun ta'limga sarmoyani oshirishi mumkin. Bunga yangi maktablar qurish, malakali o'qituvchilarni yollash, talabalarga stipendiyalar va boshqa moliyaviy yordam ko'rsatish kiradi.

2. Sog'liqni saqlash sohasini yaxshilash: O'zbekiston sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini oshirish va chaqaloqlar o'limini kamaytirish orqali sog'liqni saqlash natijalarini yaxshilashga e'tibor qaratishi mumkin. Bu yangi kasalxonalar va klinikalar qurish, ko'proq tibbiyot mutaxassislarini yollash va sog'liqni saqlash infratuzilmasiga investitsiyalarni ko'paytirishni o'z ichiga olishi mumkin.

3. Teng imkoniyatlarni targ'ib qilish: O'zbekiston jinsi, millati va ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar, barcha fuqarolari uchun teng imkoniyatlarni ta'minlashga harakat qilishi mumkin. Bu tengsizliklarni kamaytirish va ijtimoiy inklyuziyani rag'batlantirish siyosatini amalga oshirishni o'z ichiga olishi mumkin.

4. Boshqaruvni kuchaytirish: O'zbekiston shaffoflik, hisobdorlik va qonun ustuvorligini ta'minlash orqali boshqaruvni kuchaytirishga harakat qilishi mumkin. Bu korrupsiyani kamaytirish va qarorlar qabul qilishda fuqarolar ishtirokini oshirish siyosatini amalga oshirishni o'z ichiga olishi mumkin.

5. Ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlarini takomillashtirish: O'zbekiston aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini, masalan, keksalar, nogironlar va kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlash orqali o'zining ijtimoiy himoya tarmoqlarini yaxshilashi mumkin. Bu ijtimoiy dasturlarga investitsiyalarni ko'paytirish va daromadlar tengsizligini kamaytirish siyosatini amalga oshirishni o'z ichiga olishi mumkin. Ushbu qadamlarni qo'yish orqali O'zbekiston o'zining IKI reytingini oshirishi va inson kapitalini rivojlantirishga ko'maklashishi mumkin, bu esa yanada barqaror iqtisodiy o'sish va rivojlanishga olib kelishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. The World Bank: World Development Indicators
2. Becker G. S. Human Capital Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. – New York, 1964
3. Друкер. П. О профессии менеджера / пер. с англ. – М., 2008
4. Добрынин А. И., Дятлов С. А., Курганский С. А. Методология человеческого капитала. // Экономика образования. – 1999. – № 1
5. Abdurahmonov Q.X. O'zbekistonda inson taraqqiyoti: erishilgan yutuqlar, mavjud muammolar va ularni



hal etish yo'llari//O'zbekistonning mehnat salohiyati: hozirgi holati va undan foydalanish istiqbollari. Respublika ilmiy-amaliy anjuman tezlari to'plami. T.: 2011. 22-27 bet.

6. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti: Nazariya va amaliyot / Darslik. Qayta ishlangan va to'ldirilgan 3-nashri. T.: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi "FAN" nashriyot davlat korxonasi, T.: 2019, 216-bet.

7. Jahon bankining "Inson kapitali 2020" hisobot ma'lumoti.

8. National Association of State Budget Officers (NASBO). (2022). State Expenditure Report: Examining Fiscal 2022-2024 State Budgets. Retrieved from <https://www.nasbo.org/reports-data/state-expenditure-report>.

9. Kaiser Family Foundation. (2022). State Health Facts: Total Medicaid Spending. Retrieved from <https://www.kff.org/medicaid/state-indicator/total-medicaid-spending>.

10. National Center for Education Statistics. (2021). Public School Expenditures. Retrieved from https://nces.ed.gov/programs/digest/d20/tables/dt20_235.50.asp

11. College Board. (2021). Trends in College Pricing 2021. Retrieved from <https://research.collegeboard.org/pdf/trends-college-pricing-2021-full-report.pdf>.

12. Ministry of Economy and Finance. (2021). 2021 Budget Summary. Retrieved from <https://english.moef.go.kr/pc/selectTbPressCenterDtl.do?boardCd=N0001&seq=5247>.

13. Yonhap News Agency. (2020). S. Korea to spend more on health, welfare, education in 2021 budget. Retrieved from <https://en.yna.co.kr/view/AEN20200914005400320>.

14. Ministry of Education. (2019). Statistics on Education. Retrieved from <https://www.moe.go.kr/boardCnts/view.do?boardID=319&boardSeq=79496&lev=0&searchType=null&statusYN=W&page=1&s=moe&m=030402&opType=N>

15. Korean Educational Development Institute. (2020). Annual Report on Education Statistics. Retrieved from https://kess.kedi.re.kr/kess/report/report_01_00.do

16. Ministry of Finance Japan. (2021). 2021 Budget. Retrieved from <https://www.mof.go.jp/english/budget/budget/fy2021/21budget.pdf>

17. The Japan Times. (2021). Japan's budget for fiscal 2021 approved with record ¥106.6 trillion spending. Retrieved from <https://www.japantimes.co.jp/news/2021/03/26/business/economy-business/japan-fiscal-2021-budget>

18. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2020). School Basic Survey. Retrieved from https://www.mext.go.jp/content/20201113-mxt_kouhou01-000004520_2.pdf

19. The Diplomat. (2021). Uzbekistan: A New Dawn for Healthcare. Retrieved from <https://thediplomat.com/2021/05/uzbekistan-a-new-dawn-for-healthcare>

20. Embassy of Uzbekistan in the United States. (2021). Priority Area: Education. Retrieved from <https://www.uzbekistan.org/priority-area-education>

21. Ministry of Public Education of Uzbekistan. (2021). The main indicators of education. Retrieved from <https://www.edu.uz/en/statistics>

22. Ministry of Higher and Secondary Special Education of Uzbekistan. (2021). Tuition fees for higher education institutions. Retrieved from <https://www.edu.uz/en/higher-education/tuition-fees-for-higher-education-institutions>

23. Hong Kong SAR Government. (2021). Budget Speech. Retrieved from <https://www.budget.gov.hk/2021/eng/speech.html>

24. Hong Kong SAR Government. (2021). Budget Highlights. Retrieved from <https://www.budget.gov.hk/2021/eng/pdf/highlights.pdf>

25. Hong Kong Education Bureau. (2021). Statistics on Education. Retrieved from <https://www.edb.gov.hk/en/about-edb/publications-stat/figures/index.html>

26. University Grants Committee. (2021). Funding and Student Places. Retrieved from https://www.ugc.edu.hk/eng/rgc/funding_and_student_places/funding_and_student_places.html

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

«Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot» jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027



Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi 26-uy.